

اسین آفتاب

مقالات نختین بمایش بزکد اشت عبدالسلام اباصلت هر وی

(مشهد ۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۱)

دبیر علمی :

غلامرضا جلالی

همایش بزرگداشت شخصیت خواجه اباصلت هروی (نخستین: ۱۳۹۱: مشهد)
امین آفتاب: مقالات نخستین همایش بزرگداشت عبدالسلام اباصلت هروی / دبیر علمی: غلامرضا جلالی. -
مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۹۱
۳۷۲ ص.
ISBN 978-964-971-601-5

۱. اباصلت هروی، عبدالسلام بن صالح، ۱۶۰؟ - ۲۳۶ق. - کنگره‌ها . الف. جلالی، غلامرضا، ۱۳۳۳ - ، دبیر علمی. - ب. بنیاد پژوهشهای اسلامی. ج. عنوان.
۸۱۳۹۱ هـ / ۱۳ الف / ۱۱۶ BP
کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
۲۹۷ ۲۹۲۴
۳۰۸۷۸۹۴

امین آفتاب

مقالات نخستین همایش بزرگداشت عبدالسلام اباصلت هروی

دبیر علمی: غلامرضا جلالی

چاپ اول: ۱۳۹۲/۲۰۰۰ نسخه، وزیری / قیمت ۹۰۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۶-۹۱۷۳۵

مراکز توزیع:

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۲۲۳۰۸۰۳

فروشگاه‌های کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۲۲۳۳۹۲۳، قم: ۷۷۳۳۰۲۹

www.islamic-rf.ir

info@islamic-rf.ir

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

- متن پیام رئیس ستاد همایش ۷
- سخن دبیر کمیته علمی ۱۱

بخش اول

پیام

۱۵ - ۳۰

۱

- پیام حضرت آیه الله العظمی جعفر سبحانی ۱۷

۲

- پیام علامه جعفر مرتضی عاملی ۲۲

۳

- سخنرانی آیه الله رضا استادی ۲۴

بخش دوم

مقالات

۳۱ - ۳۶۰

۱

سیری در زندگانی اباضیت هروی ۳۳

شکرالله اختری

۲

چرایی و چگونگی ارتباط اباضیت با حکومت ۷۰

اسماعیل رضایی برجکی

۳

مشایخ اباضیت، عبدالسلام بن صالح هروی ۱۰۲

سید حسن حسینی

۴

شخصیت روایی اباضیت هروی در منابع فریقین ۱۳۴

رسول سعیدی زاده - غلامعلی تژده

۵

همراهی‌های اباضیت هروی با امام رضا علیه السلام ۱۷۵

محمد ملکوتی نسب

۶

۱۹۶ واکاوی خبر شهادت امام رضا علیه السلام به روایت اباصلت هروی
سید ابوالحسن هاشمی تبار

۷

۲۱۶ اباصلت هروی به روایت خطیب بغدادی ..
محمد جواد هوشیار حاجیان یزدی

۸

۲۴۵ بررسی مقوله «خلق قرآن» به روایت اباصلت هروی ..
محمد حسن پاکدامن

۹

۲۸۰ بازشناسی اندیشه مرجئه و نظر اباصلت درباره آن ..
علی سکندری

۱۰

۳۰۱ جبر و تفویض از دیدگاه اباصلت ..
محمد علی ملکی

۱۱

۳۱۴ تحریف شخصیت اباصلت ..
حسن ولیداد

۱۲

۳۲۷

آرامگاه خواجه اباضت هروی ..

میشم جلالی

بخش سوم

تصاویر

۳۶۱-۳۷۱

متن پیام رئیس ستاد همایش

با سلام و صلوات بر محمد و آل محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و با صمیمانه‌ترین درودها و تحیات محضر شهدای راه حق و فضیلت، امام شهدا و ارواح مؤمنین و مؤمنات.

سازمان اوقاف و امور خیریه به حسب وظیفه ذاتی خود مکلف به معرفی امامزادگان و منسوبین و محبّین اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَام است تا از این مشرب حلقه اتصال قلوب مؤمنین و تشنگان حق و حقیقت را با حجج الهی و ائمه اطهار صلوات الله علیهم اجمعین شکل داده و شهد شیرین این وصال را به جان‌های بی‌قرار و دل‌های آرزومند بچشانند. در این راستا و حسب این وظیفه بود که در فروردین سال ۹۱ به برپایی بزرگداشت شخصیتی معروف اما مهجور همت گماشت؛ شخصیتی که در تاریخ اسلام کمتر به ابعاد زندگی او پرداخته شده بود و گویا در غربتی که بر احوالات او سایه افکنده، اقتدا به غربت حیات مقتدا و مولا و امامش علی بن موسی الرضا نموده است. در این مرحله از بزرگداشت شخصیت خواجه اباصلت به عنوان صحابی، خادم، و راوی مکتب رضوی مطمح نظر قرار گرفت و از آنجا که

اولین بار به آن پرداخته می‌شد، شاید انتظارات ویژه‌ای را در برداشت؛ چرا که برای بعضی مخاطبین از جذابیت و اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار بود. به هر حال و به‌طور قطع باید اعتراف نمود در اولین گامی که برای بزرگداشت و واکاوی شخصیت اباصلت علیه السلام برداشته شده، نمی‌تواند صفر تا صد آنچه در لایه‌های تاریخ زندگی این شخصیت نهفته است را کشف و ضبط نماید، ولی همین اندازه که این فرصت محدود اجازه داد به بخش‌هایی از زندگی این مرد شریف اشاراتی راهگشا و پویا بشود، مغتنم می‌شماریم، چرا که بدون شک پرده غفلت از یاد و نام محیی از محبین اهل بیت علیهم السلام را گشوده و او را در ذهن جامعه و اهل علم و رسانه یادآور شده و مطالعه بیشتر این شخصیت برجسته را در یک نگاه کنجکاوانه به جامعه القا می‌نماید.

رجاء واثق دارد ان شاء الله همین مقدار مورد رضایت مولا و مقتدای او و همه ما، حضرت علی بن موسی الرضا (علیه آلاف التحية والثناء) واقع شده و تحت عنایات حضرتش گام‌های بلندتری را در ادامه این توجه با مذاقه بیشتر برداشته و صفات بارز و ویژگی‌های این ولایتمدار امین را الگویی مؤثر برای ارادتمندان به ساحت مقدس اهل بیت علیهم السلام و تابعین ایشان قراردهیم.

با مطالعه شخصیت اباصلت علیه السلام به همان میزانی که از او در کلام خاصه و عامه گفته شده و موجود است، به صراحت می‌توان شخصیت او را توصیف نمود.

ترجیح همراهی با امام معصوم در برابر حاکم مفتون؛
دفاع از حریم فرهنگ دینی در برابر طراران شیطانی؛
سرسپردگی به امامت حق در مقابله با ضلالت باطل؛

راوی مظلومیت امام خویش در مقابله با متظاهران بدکیش؛
قبول رنج و عذاب سیاهچال ظالمانه برای دفاع از شکوه و عظمت
جاودانه امامت؛

افشاگر شقاوت و ظلم حاکمان جائر به خاطر دفاع از امامی معصوم و
مظلوم و بسیاری از برجستگی‌های دیگر؛ حقیقتاً قلب و روح مؤمنین را
مجذوب خود نموده و توجه جان‌های خفته را به سوی خویش جلب
می‌نماید، از عمق باورها و اعتقاداتش الهام گرفته، او را واسطه و حلقه
اتصال و توسل به مراد و امام خویش قرار می‌دهند.

معمولاً نام اباصلت همیشه با روضه شهادت امام علی بن موسی الرضا علیه السلام
شنیده می‌شود، اما به نظر می‌رسد چه بعضی خواص جامعه به ویژه متأخرین و
چه عامه مردم کمتر به مطالعه و معرفی این شخصیت پرداخته‌اند.
بالاخره او بنا به نقل معتبر، متواتر، و بدیهی از جهت شواهد و قرائن
کسی است که :

به عنوان یک عالم محبّ اهل بیت شناخته می‌شود.

او به عنوان صحابی امین و خادم و ندیم خاص حضرت علی بن موسی
الرضا علیه السلام برگزیده شده و امام به او اجازه همراهی خویش را داده است.
او یک راوی و محدث موثق است که علمای بسیاری از او نقل حدیث
کرده و به قول او اعتماد نموده‌اند.

در زندگی سیاسی - اجتماعی وی نقاط تاریک و ابهامات پیچیده‌ای
وجود ندارد.

تاریخ گواهی می‌دهد که اباصلت به عنوان عالم اهل بیت علیهم السلام در
سفر و حضر به تبلیغ فرهنگ اسلام و تشیع پرداخته است.
او مغضوب دستگاه خلافت بنی العباس بوده، یک سال تحمل شرایط

سخت زندان مأمون را داشته و پس از آن همواره مورد غضب حاکمان خاصب قرار گرفته و تحت تعقیب بوده است.

با این وصف اگر بنا باشد برای زدودن غبار از چهره بزرگان خدوم و سرسپردگان مکتب اهل بیت تنها به برگزاری همایش اکتفا نکنیم، لزوماً باید فرآیندی هدفدار، سازمان یافته و برنامه‌ریزی شده را برای درازمدت مدنظر قرار داد تا با این جامعیت، همه دست‌اندرکاران عرصه مدیریت و فرهنگ را پای هم، همسو و متعهد به انجام آن دعوت نمود. مگر نه این است که معرفی هرچه بهتر شخصیت‌هایی این‌چنین که با امام معصوم حشر و نشر داشته‌اند، می‌تواند به معرفت مردم نسبت به امامشان بیشتر بیفزاید.

البته طبیعی است که بهترین پیام این همایش و انتظارات ایجاد شده هم علاوه بر بعد توسعه بقعه این بزرگان، معرفی شاخصه‌های شخصیتی آنان نیز به عنوان الزامات آینده مورد توصیه و توجه قرار گیرد و این مهم به ویژه در معرفی شخصیت اباضیت، بر دوش صاحب‌نظران و اساتیدی قرار گرفت که با همت بلند و تلاش مجدانه آنان، بخشی از لایه‌های پنهان زندگی این شخصیت پرده برداشته که در حد خود به مصداق «مالا یدرک کله لایترک کله» قابل تحسین و سپاسگزاری است.

امید است دست قدرت الهی، مدد رسان این دغدغه باشد تا با اراده مصمم مسئولین و مدیران شایسته نظام به معرفی و شناخت سرمایه‌های جاوید و مؤثر در ارتقای فرهنگی دینی خود بیش از پیش همت گماشته و تحقق‌بخش فرامین ولیّ امر مسلمین و رهبر فرزانه انقلاب اسلامی نیز باشیم؛ ان شاءالله.

غلامرضا گلزار

۱۳۹۱/۵/۱۴

سخن دبیر کمیته علمی

اباصلت در کنار مصاحبت و امانتداری نسبت به مقام ولایت، به عنوان یک محدث ثقه و یک متکلم برجسته شیعه مطرح است. تاریخ گویای این حقیقت است که وی در سفر و حضر به تبلیغ مکتب اهل بیت و تشیع می‌پرداخته و به همین دلیل مغضوب دستگاه خلافت عباسی بوده و یک سال از زندگی خود را به دلیل مخالفت با دستگاه عباسیان و افشای راز شهادت امام علی بن موسی الرضا علیه السلام در زندان مخوف آنان به سر برده است.

تجلیل از عبدالسلام صالح هروی، با توجه به جایگاه وی در محضر حضرت امام رضا علیه السلام و بهره‌هایی که ایشان از علوم عالم آل محمد داشته است و نیز دفاع عقلانی که از مکتب اهل بیت داشت، از وظایف امروزماست. شناخت اباصلت بخشی از شناخت امام رضا علیه السلام و مسائل عصر ایشان است.

موقعیت زمانی که اباصلت در آن قرار داشت؛ یعنی نیمه دوم قرن دوم و نیمه اول قرن سوم، از ویژگی‌هایی برخوردار می‌باشد. در قرن اول یعنی دوره بنی امیه چون منطقه نفوذ آنان یعنی شامات با مرکزیت دمشق، تحت

تأثیر شدید فرهنگ روم و بیزانس قرار داشت و همین امر سبب شد تحریفات زیادی در این ناحیه نسبت به اندیشه و فرهنگ اسلامی اتفاق بیفتد. در واقع شهادت امام حسین علیه السلام ریشه در انحرافات ناشی از نفوذ فرهنگ غرب در فرهنگ اسلامی مستقر در دمشق داشته است.

در قرن دوم و سوم ناسازگاری سیاست عباسیان با آموزه‌های اسلامی نیز مانع از آن شد که روح قرآن در کالبد جامعه اسلامی سریان یابد. در این دوره ما شاهد انتقال فرهنگ یونان به سرزمین‌های اسلامی هستیم. این دوره را می‌توان دوره اسکولاستیک اسلامی نامید. در این دوره اسلام در مقام چالش با فرهنگ‌های دیگر بر آمد و گفتمان کلامی میان اسلام و ادیان دیگر شکل گرفت.

عباسیان به منظور رجعت سیاسی و برای اینکه از نفوذ مکتب اهل بیت و احیای روح اسلام جلوگیری کنند، سه جریان فکری را رونق دادند:

۱- ترجمان اندیشه‌های هندی؛

۲- ترجمان اندیشه‌های ایرانی؛

۳- ترجمان حکمت یونانی.

مسلمانان با این سه جریان روبه‌رو بودند و اباصلت از مرآوده و ارتباطات گسترده فرهنگی میان نیشابور، مرو، بلخ و هرات به عنوان چهار مرکز اصلی انتقال فرهنگی با سرزمین‌های دیگر، آگاهی داشت و از نزدیک جریان‌های موجود بیش از دویست و هفتاد فرقه کلامی و مذهبی را در خراسان می‌شناخت. به این دلیل اباصلت گفت‌وگوهای زیادی با فرقه‌هایی چون مرجئه، جبریون، مفوضه و دهریون داشته است. گفته می‌شود ایشان در هیچ نشست حضوری یافت جز اینکه غلبه با او بود و این همه به دلیل مصاحبت ایشان با امام رضا علیه السلام می‌توانست باشد.

در واقع مناقشات میان اباصلت و گروه‌های کلامی یک گفت‌وگو میان دینی نبود، بلکه بیشتر یک گفت‌وگو تمدنی میان غرب و شرق با محوریت خراسان بود که بعدها مرکزیت آن از خراسان به بغداد انتقال یافت. لذا افراد برجسته‌ای می‌توانستند در این دوره نقش‌آفرینی کنند و اباصلت یکی از این شخصیت‌های ویژه بود.

این همایش که برای نخستین بار در تاریخ ۳۱ اردیبهشت ۱۳۹۱ با ابتکار اداره کل اوقاف اسلامی استان خراسان رضوی و مدیریت تولید آرامگاه اباصلت هروی حاج آقای گلزار برگزار شد، فرصتی تاریخی است برای کند و کاو در مسائل مشترک کنونی و آن دوره از تاریخ تشیع، مباحثی که شیعه به‌طور کلی در دوره‌های حساس تاریخ خود با آنها روبه‌رو شده و توانسته است به‌صورت اعجاب‌آوری از این آزمایش‌های بزرگ سربلند خارج شده و تمامیت هویت خود را حفظ کند.

مزار اباصلت امروزه مورد توجه قاطبه زائرین قبر مطهر حضرت رضاء علیها السلام است و هر روزه هزاران نفر از ملیت‌های مختلف به زیارت این آرامگاه می‌شتابند و امید است روزی با اهتمام همه‌جانبه سازمان‌های دخیل، این خاک‌جای به یک قطب فرهنگی تبدیل شود.

دبیر کمیته علمی

غلامرضا جلالی